

De *Caerte* van de Sint-Sebastiaansgilde van Binderveld in 1769¹

Rombout Nijssen

In 2001 werd door het gemeentebestuur van Nieuwerkerken een groot deel van de archieven van de deelgemeenten Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer in het Rijksarchief in Hasselt in bewaring gegeven. De inventaris van deze archieven werd nog in hetzelfde jaar uitgegeven². Het betreft bescheiden uit de periode 1816-1971, die hun administratief nut voor het gemeentebestuur verloren hebben, maar die van groot belang zijn voor de studie van de plaatselijke geschiedenis. Door deze archieven in het Rijksarchief in bewaring te geven verzekert het gemeentebestuur zich van een kwaliteitsvolle bewaring en van een optimale terbeschikkingstelling van dit deel van haar archief aan heemkundigen en anderen die er belang in stellen.

---

¹ De auteur draagt dit artikel op aan de herinnering aan een helaas veel te vroeg gestorven vriend. Jos Verheyden werd op 30 januari 1950 in Sint-Truiden geboren. Hij overleed onverwacht in zijn woning in Nieuwerkerken op 11 augustus 2005. Jos Verheyden was lid van de Heemkundige Kring van Groot Sint-Truiden en een drijvende kracht achter de nog jonge heemkring van Nieuwerkerken. Zijn belangstelling als heemkundige ging in het bijzonder uit naar het wedervaren van de militairen uit Sint-Truiden en Nieuwerkerken. In 2004 organiseerde hij in het gemeentehuis van Nieuwerkerken een tentoonstelling over Nieuwerkerken in de beide wereldoorlogen. Eerder dat jaar publiceerde hij een brochure over Theodoor de Schrijnmakers uit Binderveld, die deel uitmaakte van het Belgisch expeditiekorps naar Mexico, dat daar in het midden van de 19de eeuw de aanspraken van de Belgische prinses Charlotte en haar echtgenoot Maximiliaan op de Mexicaanse keizerskroon kracht moest bijzetten. In het tijdschrift van de Heemkundige Kring van Sint-Truiden publiceerde hij over militairen uit Sint-Truiden en omgeving. Kort voor hij overleed verzamelde hij informatie voor een brochure over de geschiedenis van de oude schuttersgilden in de fusiegemeente Nieuwerkerken. Nog enkele dagen voor zijn overlijden schreef hij archiefdiensten en heemkundigen aan met vragen over de bronnen die hij voor zijn onderzoek nodig had. Zijn vraag om inlichtingen aan het Rijksarchief was verkeerd geadresseerd, en bereikte de schrijver dezes pas enkele dagen na zijn overlijden.

De aantekeningen die Jos na liet bevatten geen aanwijzingen die er op wijzen dat hij al over de tekst van het schuttersreglement van Binderveld beschikte. Hoeveel liever had ik het hem bij leven aangeboden.

² R. NUSSEN, *Inventarissen van de gemeentearchieven en van de archieven van de Commissies voor Openbare Onderstand van Binderveld, Kozen, Nieuwerkerken en Wijer. Overdrachten 2001*, (Rijksarchief te Hasselt. *Inventarissen*, 62). Brussel, 2001, 77 p.

Het merendeel van de stukken in dit archief zijn de traditionele stukken die in de administratie van elk gemeentebestuur tot stand komen: verslagregisters van de vergaderingen van de gemeenteraad en van het schepencollege, jaarverslagen, registers van briefwisseling, begrotingen en rekeningen, dag- en kasboeken, bevolkingsregisters en dossiers over allerhande door de gemeentebesturen ondernomen werken. Daarnaast bevat de inventaris echter ook enkele meer bijzondere bescheiden. Eén daarvan is het huidige nummer 150 van het gemeentearchief van Binderveld. In dit register maakte burgemeester Wouters van Binderveld (ca. 1815-1830) aantekeningen over de gebeurtenissen in het dorp gedurende zijn bestuursperiode en hij schreef er teksten uit oudere registers van de gemeente, de kerkfabriek en de armentafel van Binderveld in over. Op die manier stelde hij een soort bronnenrepertorium samen voor de geschiedenis van zijn dorp.

Eén van de teksten die Wouters overschreef was het reglement of de *caerte* van de schuttersgilde van Binderveld. Hij vermeldde niet waar hij dit reglement had aangetroffen. Mogelijk beschikte hij nog over het originele document uit 1769, met de tekst van de in dat jaar vernieuwde *caerte*. Voor zover bekend zijn geen andere stukken uit het archief van de Sint-Sebastiaansgilde van Binderveld - zoals ledenregisters of rekeningboeken - bewaard.

De schuttersgilde van Binderveld leidde ten tijde van burgemeester Wouters een sluiemend bestaan. De invoering van de Franse revolutionaire wetgeving en de afschaffing van de oude gilden en corporaties bemoeilijkte immers haar werking. In 1825 droegen de overblijvende schutters hun schutterslokaal aan het gemeentebestuur over om op die plaats een gemeenteschool te bouwen. Zelf beschouwden zij dit niet als de feitelijke afschaffing van hun vereniging. In de overdrachtsakte werd immers gestipuleerd dat in het nieuwe schoolgebouw een vergaderlokaal voor de schuttersgilde moest worden voorzien³.

De tekst die burgemeester Wouters overleverde bestaat uit drie delen. Het belangrijkste onderdeel is het schuttersreglement zelf, dat bestaat uit 41 artikelen. Het reglement wordt voorafgegaan door de lijst van de schutters die in 1769 lid waren van de schutterij. Daarna volgt een uitleg over de goedkeuringen of *approbaties* van dit reglement door de vrouwe van Binderveld in 1769 en door haar voorgangers in 1506, in 1565, in 1621 en in 1658. Na het reglement volgen nog aanduidingen over de goedkeuringen van het schuttersreglement door de plaatselijke heren in 1658 en in 1679.

---

³ R. NIJSSEN, *Binderveld 1790-1850: van kasteelkapel naar parochiekerk*. Nieuwerkerken, 2005, p. 19.

In de 17de en in de 18de eeuw deed de schutterij beroep op een notaris om afschriften te maken van oudere versies van de *caerte*, die dan aan de nieuwe heer voorgelegd werden. In 1658 en in 1679 deed zij beroep op notaris Egidius Vander Borch uit Sint-Truiden⁴, in 1769 hanteerde notaris Laurentius Hubar, eveneens uit Sint-Truiden⁵, de pen.

De namenlijst van de schutters die in 1769 de gilde uitmaakten leert ons dat de schuttersgilde toen 20 leden telde, waaronder Peeter Stiers, die *deken* of voorzitter van de gilde was, en Gilis Derneven, die *koning* was. De *koning* was de schutter die op de laatste koningsschieting de papegaai had weten af te schieten. Peeter Esselen was *alferis* of vaandeldrager. De bestuurders van de gilde konden beroep doen Arnold van Mechelen voor het uitvoeren van allerlei karweitjes. Hij staat in de ledenlijst als *knecht* vermeld.

Bekrchtiging van het schuttersreglement door de heren van Binderveld

De *caerte* van de schutters van Binderveld bevat niet alleen regels over de activiteiten van de vereniging of over haar organisatie. Zij bevat ook privileges voor de schutters inzake vrijstelling van gerechtelijke vervolging bij ongelukken op het schietterrein, of zelfs inzake vrijstelling van vervolging wanneer een kind van een schutter per ongeluk zou verdrinken of verbranden. Dat soort privileges betekende een beperking van de rechtsmacht van de plaatselijke heer, en dus was zijn instemming vereist voordat de inhoud van de *caerte* rechtsgeldig werd. Ook de bevoegdheid van het bestuur van de gilde om overtredingen die op het schietterrein voorvielen binnen de eigen groep af te handelen, zonder tussenkomst van een gerechtelijke instantie, betekende een beperking van de bevoegdheid van instanties zoals de plaatselijke schepenbank of de schout.

Het feit dat de opeenvolgende heren telkens opnieuw gevraagd werd de privileges van de schutters te bevestigen, lijkt aan te geven dat de verlening van die privileges slechts geldig was in de relatie van die ene heer die ze bevestigd had met de schutters, en dat het zijn opvolgers vrij stond die privileges op hun beurt goed te keuren of ze te verwerpen.

---

⁴ Egidius Vander Borch was ook schepen van Binderveld. Van omstreeks 1695 tot begin 1703 zou hij in Binderveld geresideerd hebben. Zie E. HOUTMAN, *Het notariaat in de provincie Limburg. Repertorium van de minuten*. Brussel, 1982, p. 160.

⁵ Ook Laurentius Hubar combineerde het notarisambt met - onder meer - het ambt van schepen in Binderveld. In 1752 werd hij tot schepen van Binderveld aangesteld.

De oudste bekrachtiging van een reglement voor de gilde van Binderveld, waarnaar in de aanhef van deze *caerte* verwezen wordt, dateert van 1506. Het staat niet vast dat de gilde niet ouder is, maar daarvoor zijn tot nu toe geen aanwijzingen voorhanden. Het was Hendrik van Grevenbroek die op 18 mei 1506 als heer van Binderveld voor zover geweten voor het eerst *privilegies* aan de leden van de schuttersgilde toekende. Dit gegeven is niet zonder belang, want het zou betekenen dat de in 1968 gepubliceerde lijst van de opeenvolgende heren van Binderveld⁶ aangevuld of verbeterd moet worden. Volgens dat overzicht kwam de heerlijkheid Binderveld tussen het overlijden van Willem van Hamal in 1486 en 1525, toen Hendrik van Grevenbroek haar voor de Leenzaal van Kuringen verhieft, in het bezit van de familie van Grevenbroek. De omstandigheden waarin dat gebeurde blijven voorlopig nog onbekend.

Indien burgemeester Wouters het jaartal 1506 juist heeft overgenomen uit een betrouwbare bron, dan betekent dat ofwel dat Hendrik van Grevenbroek die de heerlijkheid Binderveld in 1525 voor de Leenzaal van Kuringen verhieft nadat hij met zijn broer Raes van Grevenbroek een erfenis gedeeld had, in de lijst van de heren van Binderveld voorafgegaan werd door een andere, tot nu toe nog ongekende Hendrik van Grevenbroek, of dat de Hendrik van Grevenbroek die de heerlijkheid in 1525 verhieft al eerder, en minstens vanaf 1506, in het bezit was van de heerlijkheid.

Hendrik van Grevenbroek overleed in 1526⁷ en werd in Binderveld opgevolgd door zijn kleinzoon Joannes de Copis, de zoon van zijn dochter Maria van Grevenbroek en van Karel de Copis. Joannes de Copis verhieft de heerlijkheid in 1537. In 1554 verhieft vervolgens Richard de Copis de heerlijkheid voor de Leenzaal van Kuringen. Hij was de zoon van Hendrik de Copis, de broer van Joannes de Copis, en van Gertrudis van Mombeek. Hij had de heerlijkheid geërfd van zijn oom Joannes. Richard de Copis *confirmeerde* de *privilegien* van de schutters van Binderveld op 30 april 1565.

Richard de Copis huwde met Emerentia Scroots. Hij werd in Binderveld opgevolgd door zijn zoon Hieronymus - Jeroen - de Copis. Van Jeroen de Copis is geweten dat hij de heerlijkheid

---

⁶ R. ENCKELS, *Bijdrage tot de geschiedenis van de heerlijkheid Binderveld*, in: *Het Oude Land van Loon* 23, 1968, p. 9-10. De historiek van de opeenvolgende heren van Binderveld, zoals hij in deze bijdrage wordt opgenomen, is op het artikel van Enckels gebaseerd.

⁷ Hendrik van Grevenbroek en zijn echtgenote Everardina de Chockier werden begraven in de kasteelkapel in Binderveld. Na de afbraak van de kapel omstreeks 1845 en de bouw van de pastorie, kwam hun grafsteen in de pastorijs tuin terecht. Daar werd hij – ergens in het derde kwart van de twintigste eeuw – door wijlen Adriaan Claessen opgemerkt. Door zijn toedoen werd hij overgebracht naar Achel, waar hij nu de buitenmuur van het kerkkoor siert. Zie E. VAN CASTER & R. OP DE BEECK, *De grafkunst in Belgisch Limburg*. Assen, 1981, p. 136-137.

in 1635 voor de Leenzaal van Kuringen verhief. Ook hij was blijkbaar al langer heer van Binderveld, aangezien hij het schuttersreglement al bekrachtigde op 23 mei 1621.

Jeroen de Copis overleed in 1653 en werd opgevolgd door zijn zoon Christophorus de Copis, die de heerlijkheid in hetzelfde jaar voor de Leenzaal van Kuringen verhief. Op 5 februari 1658 boden *die gezellen van den handboge van de camere ende gulde binnen de heerlijkheid van Bilrevelt* zich bij Christophorus de Copis aan met de privilegebrief die hen in 1506 door Hendrik van Grevenbroek was verleend, en vervolgens in 1565 door Richard de Copis en in 1621 door Jeroen de Copis was bekrachtigd, met het verzoek hun *privilegien te confirmeren ende vermeerderen*. Het voorbeeld van zijn *vooralders* indachtig bevestigde Christophorus de privilegebrief van zijn schutters, en specificeerde nog dat de privileges van toepassing waren op alle bij de gilde aangesloten schutters, maar niet op hen die de gilde verlieten.

Christophorus de Copis werd in Binderveld opgevolgd door zijn zoon Jeroen Theodoor, die op 13 maart 1679 voor de Leenzaal van Kuringen bezit nam van de heerlijkheid. Datzelfde jaar, op de zondag na Beloken Pasen⁸, volgde hij de traditie van zijn voorouders en bevestigde hij de privileges van de schuttersgilde. Zijn beide huwelijken, eerst met Sibilla Fernanda della Faille (in 1683), en na haar overlijden met Johanna Isabella Clara de Coloma, bleven kinderloos. De heerlijkheid Binderveld liet hij na zijn overlijden in 1721 na aan zijn weduwe. Zij hertrouwde op haar beurt binnen het jaar met Jozef Benedictus Casimir Le Roy. Le Roy verhief de heerlijkheid op 27 januari 1722 in naam van zijn echtgenote.

Johanna Isabella de Coloma overleed kinderloos in 1741, waarna haar weduwnaar op 2 juli 1742 hertrouwde met Elisabeth Maria Arazola de Onate. Jozef Benedictus Casimir Le Roy zou in Binderveld overlijden op 24 augustus 1766. Zijn weduwe volgde hem op in het bezit van de heerlijkheid Binderveld. Drie jaren later, in 1769, *aprobeerde* ook zij het schuttersreglement. Op 11 juni 1777 hertrouwde zij met Frans Robert Nicolaerts.

Zij overleed in Binderveld op 18 februari 1788 en liet de heerlijkheid na aan haar nicht Johanna Isabella Arazola de Onate. Deze huwde in 1791 met Hubert de Succa. In 1795 overleed Johanna Isabella in het kraambed van haar zoon Louis de Succa. Hubert de Succa zou de laatste heer van Binderveld zijn, voordat de invoering van de Franse revolutionaire wetgeving een einde zou maken aan het Ancien Régime en aan de voorrechten van de plaatselijke heren. De overgeleverde tekst van het schuttersreglement van Binder-

---

⁸ Beloken Pasen is de zondag na Pasen. In 1679 viel Pasen op 2 april.

veld bevat geen aanwijzingen over een bekrachtiging ervan door de heren en vrouwen die het na Elisabeth Maria Arazola de Onate in Binderveld voor het zeggen hadden.

Inhoud van het schuttersreglement van 1769

De eerste vijf artikelen van het schuttersreglement van Binderveld regelen de opname van nieuwe *gesellen* in de gilde. Een kandidaat-lid moest zijn kandidatuur eerst kenbaar maken aan het gildebestuur. Voordat hij vervolgens officieel in de gilde opgenomen kon worden, moesten de overige gildeleden van de kandidatuur van de nieuweling op de hoogte gebracht worden, zodat zij minstens acht dagen de tijd hadden om, indien zij dat opportuun zouden vinden, hun mening te geven over de kandidaat, en zodat nagegaan kon worden *of den persoon die hem presenteert is van goede naem en faem* (art. 4). Wie aanvaard werd als nieuw lid legde in aanwezigheid van de schutters een eed van trouw af aan de gildekoning, de deken, de raad en alle gezellen. Daarin beloofde hij om - wanneer hij iets te weten zou komen dat de gilde kon benadelen - dat tijdig bekend te maken, en zich voor het heil van de gilde in te zetten (art. 5). Nieuwelingen betaalden een intredegeld van zes gulden⁹ en leverden een tinnen *telloor* van drie kwart pond en een bierkan of twee kleinere drinkbekers of *snellekens* (art. 1). Nakomelingen van de gildeleden die betrokken waren bij de vernieuwing van de privilegiebrief, mochten zonder voorafgaand onderzoek tot de gilde toetreden. Bovendien betaalden zij geen zes gulden maar slechts tien stuivers entreegeld (art. 3).

Wie de gilde wilde verlaten moest een bijdrage van tien stuivers in de gildekas storten, en opnieuw een tinnen bord en een bierkan leveren. Bovendien moest een ontslagnemend gidelid zijn deel betalen in de kosten die de gilde gemaakt had in het jaar waarin hij afscheid nam en uiteraard moest hij zijn part betaald hebben in de gildekosten gedurende alle jaren van zijn lidmaatschap, dit alles op straffe van *eene aem bier* (art. 2).

Het bestuur van de gilde bestond uit de deken, de *koning* en de raad. De raadsleden en de deken werden door de gildebroeders gekozen. Wie door de anderen verkozen werd in een bestuursfunctie, was verplicht die functie ook op te nemen. Wie onverhoopt *zijne officie niet en woude aengaen* verbeurde daardoor een half aam bier ten voordele van de gilde (art. 28). De centrale figuur in de schutterij was de deken: hij moest *alwat die camere aengaet gaede slaen*, en met name instaan voor het financieel beheer. Een eventueel

---

⁹ In het Ancien Régime werden geldbedragen uitgedrukt in (gouden) guldens, (zilveren) stuivers en (koperen) oorden. Een gulden was 20 stuivers waard, en in een stuiver gingen 4 oorden.

financieel tekort dat aan zijn onoplettendheid te wijten was, moest hij uit eigen zak aanvullen. Het was de taak van de deken om schutters die nalatig bleven in het tijdig betalen van hun *colve* of bijdrage in de kosten van het verteer tijdens de bijeenkomsten, tot de orde te roepen. Wie nalatig bleef werd op verzoek van de waard door de deken aangemaand zijn rekening te voldoen tegen de volgende zondag. Wie zich daar niet aan hield, zag het geëiste bedrag verdubbelen (art. 19), en wie meer dan acht dagen na een verwittiging vanwege de deken nog niet betaald had, liep daardoor een boete op van één gulden (art. 8). Bleef de deken in fout om een wanbetaler op zijn plichten te wijzen, dan werd hij met een boete van tien stuivers bedacht (art. 8).

Continuïteit in het bestuur is belangrijk, zo wisten de opstellers van dit reglement, en daarom werd voorzien dat de deken, na zijn ambtsperiode van één jaar, niet alleen de gildekas moest doorgeven aan zijn opvolger, maar ook zijn kennis en ervaring (art. 29). Naast het beheer van de clubkas behoorde ook het beheer van het materiaal en de organisatie van de zondagse schietdagen tot het takenpakket van de deken. Hij was het die ervoor moest zorgen dat er op de schietdagen voldoende pijlen - *bauten* genoemd - en doelen beschikbaar waren (art. 10 en 14).

Samen handhaafden deken, koning en raad de orde op de bijeenkomsten van de gilde. In geval een schutter het schuttersreglement overtrad, dan legden zij hem de in de privilegiebrief voorziene boete op. Deken, koning en raad hadden samen de bevoegdheid om alle *fauten die tusschen die bergen of op die camere gebeuren*, ook die die in het reglement *niet uijtgedrukt* waren, te bestraffen (art. 35).

De gilde beschikte over een lokaal, dat de gildekamer of *camere* genoemd werd, en waarin bijeengekomen werd wanneer er iets te vieren viel of als er in de schoot van de gilde problemen opgelost moesten worden (art. 6).

Voor de praktische organisatie van de gilde-activiteiten kon het bestuur rekenen op de hulp van een *schuttersknaep*, die de gilde allerlei niet nader omschreven hand- en spanndiensten leverde. Hij werd door de schutters gekozen en kon door hen weer afgezet worden. Hij genoot van dezelfde voorrechten als de schutters. Als beloning voor zijn werk was hij vrijgesteld van bijdragen aan het verteer.

De gilde van Binderveld begon haar werkjaar met een algemene vergadering op de zondag voor Pinksteren. Het werkjaar liep tot de zondag voor Pinksteren van het jaar daarna. Het was op de zondag voor Pinksteren dat de nieuwe koning de schutters moest trakteren of *sijn colve geven* (art. 7).

Om de drie jaren organiseerde de gilde op de zondag voor Pinksteren een feestelijke koningsschieting. Slechts met instemming van de plaatselijke heer kon van deze regel afgeweken worden (art. 9). De papegaai was een houten of strooien vogel die boven op een paal geplaatst werd. Om beurten schoten de schuttersgezellen op de papegaai, en wie hem afschoot mocht zich tot na de volgende koningsschieting koning van de gilde noemen (art. 12). Deelname aan de koningsschieting was verplicht. Wie zijn schietbeurt liet voorbijgaan moest een boete van tien stuivers voor de gildekas betalen (art. 11).

De schutters waren verplicht deel te nemen aan elke zondagse schieting die de gilde organiseerde. Wie verstek liet gaan betaalde een boete van tien stuivers (art. 13). Blijkbaar werd er op gewone schietdagen om een inzet van twee tinnen lepels geschoten (art. 14). Lottrekking bepaalde de volgorde waarin de schutters tegen elkaar in het strijdperk traden. Bleef iemands tegenstrever van de schieting weg, dan kreeg de aanwezige schutter één van de twee tinnen lepels, terwijl de andere aan de gilde bleef (art. 15).

Vreemdelingen of personen die geen lid waren van de gilde mochten slechts op de *camere* komen wanneer zij in het gezelschap van een gildelid waren, en nadat de deken daar toelating voor gegeven had. Degene die een buitenstaander meebracht naar een gildeactiviteit stond borg voor de betaling van diens verteer (art. 16). Schutters van elders die aan de activiteiten van de gilde wilden deelnemen waren welkom. Hen moest men *eerlijk onthaelen*, maar niet zonder er op toe te zien dat zij hun aandeel in het verteer betaalden. Met name de deken moest *gaede slaen dat sij hen gelach betaelen*, op straffe van zelf het eventueel tekort te moeten aanzuiveren (art. 17). Schutters van elders die toevallig voorbijkwamen op een schietdag, en die niet aan het schieten deelnamen, mocht men op kosten van de gilde twee of drie keer te drinken schenken (art. 18).

Zeven artikelen regelen de onderlinge verhoudingen tussen de gildebroeders, en dan met name de bestraffing van wat als onoorbaar gedrag beschouwd werd. Bij een goed glas bier wordt menige ruzie weer bijgelegd, zo wisten de auteurs van de privilegiebrief van de gilde van Binderveld, en wellicht is het daarom dat een aantal bestraffingen met bier konden afgekocht worden. Wie een mes trok, een gezelschap een vuistslag gaf, of een ander met een pot naar het hoofd wierp, mocht zich voorbereiden op een strafbedevaart naar Keulen, die echter afgekocht kon worden met een aam bier (art. 21). Wie zijn gezelschap voor *verrader, schelm of dief* uitschold, mocht ter betering van zijn inzichten naar Aken, of een en ander goed maken met een half aam bier (art. 22). Wie *eenige onbetaemelijke eeden* zwoer (art. 23) of zijn gezelschap voor *hoerensone* uitschold of *zyne moeder verweet*, mocht rekenen op een weg naar Maastricht of een kwart aam bier (art. 24).

Blijkbaar waren alle zegeningen van de beschaving destijds nog niet tot in Binderveld doorgedrongen, want de privilegiebrief voorzag expliciet een boete van twee potten bier voor elke keer dat iemand, *terwijl die gesellen spelen*, piste of scheet tussen de *bergen* die de schuttersweide van de omliggende landen scheidde (art. 25). Dezelfde boete lag in het verschiet voor wie een gildebroeder dronken voerde *met groote onbetaemelijke dronken van halve of heele potten biers* (art. 27).

Het lijkt alsof het bierverbruik en de spanning van de schietwedstrijden de gemoederen wel eens konden verhitten. In die mate dat in het reglement tarieven voorzien werden voor de bestraffing van wie een ander *eene wiekende wonde* of *eene suiijpende wonde* toebrengt. Het boetetarief bedroeg naargelang de ernst van de wonde 15 of 10 gulden ten voordele van de gildegeld (art. 37 en 38). Het reglement vermeldt niet dat de betaling van deze boete de daders ook vrijstelde van vervolging door de gerechtsofficier. Wellicht was dat niet het geval en werden de daders van steekpartijen ook nog eens door de gerechtsofficier vervolgd en door de plaatselijke schepengereguleerder veroordeeld tot een boete voor de heer en een vergoeding voor de gekwetste.

Zoals alle schuttersgilden uit de omgeving gaf ook de Sint-Sebastiaansgilde van Binderveld zijn leden een aantal opdrachten in de kerkelijke sfeer mee. Van de schutters werd verwacht dat zij in groep deelnamen aan de processie die op kermisdag uitging ter ere van Sint-Jan en aan de jaarlijkse Sacramentsprocessie. Wie tijdig aan de deken liet weten dat hij niet zelf aanwezig kon zijn, moest een vervanger sturen. Wie zonder iets van zich te laten horen afwezig bleef, mocht op een boete van één gulden rekenen (art. 30-31). Op de feestdag van Sint-Sebastiaan, de patroonheilige van de gilde, werden de schutters in de plaatselijke kapel in de mis verwacht (art. 32).

Van de schuttersgezellen werd ook onderlinge solidariteit verwacht, die bijvoorbeeld tot uiting kwam bij het overlijden van een gildebroeder of van de echtgenote van één van hen. De gilde liet dan een mis doen voor het zielenheil van de overledene, waarop alle schutters aanwezig moesten zijn. Wie afwezig bleef kreeg de standaardboete van één gulden (art. 33).

Kleine kinderen waren in het schutterslokaal en op de schuttersweide niet echt welkom. Misschien was men van oordeel dat er in de *camer* voor kinderen weinig stichtelijks te zien was, en waarschijnlijk vond men het tussen de bergen op de schuttersweide voor kinderen te gevaarlijk als er geschoten werd. Wie zijn kinderen toch meebracht mocht rekenen op een boete van tien stuivers. In een tijd waarin betaalde onthaalmoeders of

babysitters nog moesten uitgevonden worden, was het echter niet vanzelfsprekend het huis uit te geraken zolang de kinderen nog klein waren. Wellicht daarom, en omdat echt kleine kinderen nog weinig kwaad konden, voorzag het reglement op dit punt een uitzondering voor kinderen die *soo cleijn waeren dat sij niet en costen gaen* (art. 34).

Ondanks alle voorzorgen bleven ongelukken mogelijk. Daarom voorzag het reglement in de regel dat een schutter die op het schietterrein per ongeluk iemand met een pijl kwetste, geen schuld trof, en dat hij daarvoor niet gerechtelijk vervolgd zou worden (art. 39). Deze garantie gold voor alle gezellen en voor alle ongevallen, inclusief dodelijke, op voorwaarde dat de onschuld van de betrokken gezellen aantoonbaar was (art. 40). Artikel 41 expliciteerde dat de schuttersgezellen ook niet gerechtelijk vervolgd zouden worden wanneer, *dat Godt verhoijden wille*, één van hun kinderen ten gevolge van een ongeluk zou verdrinken of zich dodelijk zou verbranden.

Koning, deken en raad van de Sint-Sebastiaansgilde konden samen besluiten om goederen van een schuttersgezel die een boete niet wilde betalen, aan te slaan of te *panden*. Zo een pand moest eerst acht dagen ten huize van de deken bewaard worden, om de overtreder alsnog de kans te geven zijn boete te voldoen. Volhardde de schutter in zijn onwil om de boete te betalen, en lichtte hij zijn pand niet binnen de acht dagen, dan moest de deken het pand verkopen om met de opbrengst ervan de schuld van de schutter aan te zuiveren. De koper van het pand was echter op zijn beurt verplicht het nog acht dagen ter beschikking te houden van de schutter, die het recht had om het pand gedurende die periode terug te kopen. Pas na het verstrijken van de tweede termijn van acht dagen verloor de schutter al zijn aanspraken op zijn pand, en werd het gepande en verkochte goed definitief eigendom van de koper (art. 36).

Tekstuitgave

Rijksarchief Hasselt, *Archief van het gemeentebestuur van Binderveld. Overdracht 2001*, nr. 150, folio 109r-113v.

Caerte van de schutters van Binderveld, vernieuwt in het jaer 1769

Ten tijde van Peeter Stiers

1. *als deken*
2. *Gilis Derneven conink*
3. *Peeter Essellen alferis*

4. *Renier Haijen*
  5. *Jan Jaques*
  6. *Libert Dieprechts*
  7. *Geert Schurmans*
  8. *Martin Derneven*
  9. *Jeroen Boggars*
  10. *Jan van Hees*
  11. *Peeter Oyen*
  12. *Jan Quinten*
  13. *Peeter Anteunis*
  14. *Peeter Derneven*
  15. *Peeter van den Bosch*
  16. *Geert Cleeren*
  17. *Jan Ghijsens*
  18. *Huybrecht Willems*
  19. *Michiel Claes*
  20. *Arnold Neven*
- Arnold van Mechelen knecht*

Hebbende ten zelven mael de hoog eedele vrouw baronesse douariere van den hoog eedelen hooggeboren heer Joseph Benoit Casimir baron Le Roi, geboren Elisabeth Marie d'Arrasola d'Onate, vrouw deser heerlijkheyd Binderveld, Libertange etc. etc. etc., deze navolgende caert geapprobeert en goedgekeurt.

In den jaere ons heeren Jesu Christi als men schreeff duijzend zeshonderd en achtenvijftig, den vijften februarys sijn comen die gezellen van den handboge onser camere en gulde binnen onse heerlijkheyd van Bilrevelt gelegen, aen ons toennende ende blijkende eenige alde carten en privilegien van dato 1506 den 18 may, onderteekent Hendrik van Grevenbrouk, al welken privilegien sijn geconfirmeert geweest door joncker Richard Copis in het jaer 1565 den lesten dag van april en door joncker Jeroen Copis in het jaer 1621 den 23 mey, dewelke hebben ons sonderlingen gebeden dat wij zouden gelieven die privilegien door onze vooralders hen verleent te confirmeren ende vermeerderen, hun verbindende dese nabeschrevene conditien vaste te houden en op boeten en amenden naer beschreven.

1. In den eersten soo sij op der camere souden willen ontfangen worden en genieten die privilegien als schuttergeselle sal moeten geven tot profijt van die camere ses guldens

Brabants eens, eenen tinnen talloir van dry vierdel pont, eene biercan of twee kleijne snellekens.

2. Item soo wie van de schutters wilt afgaen vande camere, zal geven tien stuyvers, eenen tennen telloir ende eene biercan als boven, en daer en boven sullen gehouden zijn helpen te betaelen alle camers lasten van dat selve jaer in het welk zij afvaeren ende alle voorgaende, op pene van eene aem bier.

3. Wie van onse tegenwoordige schutters die welke hebben helpen deze caerte vercrijgen ende vernieuwen, en hunne naecomelingen, sullen altijd meugen op die camere comen mits gevende tien stuyvers eens, eenen telloir ende een biercan als boven, en in het afvaeren desgelijken, voor al betaelt hebbende hun cote van alle camere lasten, al eer men hen sal quijteren.

4. Item daer en sal niemand en ontfangen worden op die camere ten sij dat men den schuttergesellen acht dagen te vorens gecondigt heeft om een ider een sijn tegenseggen te hebben en te sien of den persoon die hem presenteert is van goede naem en faem.

5. Item wat geselle ontfangen word op onzen voorzeijde camere, sal eed doen voor coninck, deken en raed en alle gemeijne gesellen van getrouwigheid aen coninck, deken en raed en wat tot achterdeel der camere streckt van in het claer te brengen en van altijd die camere voor te staen.

6. Item soo sullen alle schuttergesellen op die camere comen, soo dikmaels als den deken hun ontbieden sal, om eenige saeken of twisten te slichten en die waerheijd te verklaeren op pene van eenen gulden Brabants.

7. Den jaerlijksen eersten sitdagh sal wesen den sondagh voor sinxen, wanneer den coninck sijn colve sal geven en van dan sullen alle camerlasten loopen tot laste van alle schuttergesellen ende expireren op den selven sondagh van het naestvolgende jaer.

8. Item dat den deken gehalden sijn den geenen die sal moeten sijn colve geven acht dagen te vooren te condigen op peene van tien stuyvers Brabants en oft den genen die den deken het selve gecondigt hadde in faute bleve, en niet en dede, sal verbeuren eenen gulden Brabants.

9. Item sullen die schuttergesellen gehalden sijn allen drij jaeren sondagh voor sinxen den papegaij te schieten ten waere met consent van den heer anders geordonneert wierd.

10. Item soo geordonneert is van papegaij te schieten, sal den deken bezorgen tot kamerelasten dat daer bauten genoegh sijn om den papegaij af te schieten op pene van tien stuyvers Brabants.

11. Item soo wanneer den papegaij gebannen is en rechtstaet, soo sullen alle gesellen hun devoir doen om den selven af te schieten of te elker wijze sij gecalangeert worden

sullen verbeuren tien stuyvers Brabants.

12. Item wie den papegaj afschiet die sal vrij sijn vanden cost die op dien dagh vande schutters gehalden word, maer sal voorders gehalden sijn in alle camere lasten gelijk eenen anderen schutters.

13. Item sullen alle schuttergesellen gehouden sijn alle sondaghen, soo wanneer de colve verteert word, te compareeren op die camere met pijl en boghe, op pene soo dikwils zij in faute sijn te verbeuren thien stuyvers Brabants.

14. Item sal den deken besorgen dat men alle sondaghen of colfdagen sal taerten schieten, te weten twee tenne lepels op pene van thien stuyvers Brabants.

15. Item oft daer iemand waere die door ouderdom ofte door eene andere reden niet en conde die taerte schieten, soo sal den eenen lepel verblijven aen die camere, en den anderen aen den genen die tegens hem gelot en beriet is te schieten.

16. Item en zal niemand der schuttergesellen iemanden op die camere brengen onder het gezelschap der schutteren sonder consent vanden deken en hij sal goed blijven voor het misbruijken en verteren vanden genen hij daer gebracht heeft op pene van tien stuyvers.

17. Item soo wanneer daer eenige vremde schutters comen om op die bergen te spelen, soo sal men die eerlijk onthaelen en den deken zal gehouden sijn gaede te slaen dat sijn hen gelach betaelen op pene van het selve te verbeuren.

18. Item soo wanneer eenen vremden schutter van andere cameran voorbij passeert onze bergen daer onse schutters sijn spelende, die sal men twee of drij mael te drinken schenken sonder daer iemanden van onse gesellen daer iet magh tegen seggen op pene van tien stuyvers Brabants.

19. Item of den werdt, den deken klaegde dat iemand vanden gesellen sijne colve niet en betaelde, soo sal den deken den selven doen bedagen tegens den naesten sondagh en oft die geselle als dan niet en wilde betaelen of niet en betaelde, die sal verbeuren eene dobbele colve.

20. Item wie tot schuttersknaepe gecozen is, die sal vrij sijn van alle camere lasten en genieten die privilegie als eenen schutter, des moet hij die schutters gediensig sijn, soo dat sijn daer over niet en connen geclaegen of anders souden sijn hem moghen afsetten.

21. Item wie een messe toge oft vuijstslag gave deen der gesellen, d'een tegen d'ander ofte met eenen potte wierpen, sal verbeuren eenen wech tot Ceulen of eene aeme biers.

22. Item soo wat geselle d'eene d'ander verrader, schelm of dief scholden, zal ieder reijse verbeuren eenen wegh tot Acken of eene half aem biers.

23. Item soo wie eenige onbetaemelijke eeden sweert, sal ieder reijse verbeuren eenen wegh tot Maestricht of een vierdel bier.

24. Item wat geselle d'een d'ander liegen heet of opschote en dede hem halden of een

ander hoerensone scholde of zyne moeder verweet of dier schamelijker pointen, sal verbeuren als boven.

25. Item wat geselle pijsten of scheyten tusschen die bergen terwijlden die gesellen spelen, sal ider reijse verbeuren twee potten biers.

26. Item en sal niemand met hotsen op die camere comen op pene als boven.

27. Item wat gesellen d'een d'ander overvallen met groote onbetaemelijke dronken van halve of heele potten biers, sullen ieder reijse verbeuren als boven.

28. Item soo wie op die voorss. camere tot officier gecozen word, en hij hem daer tegens stelde ende en woude sijne officie niet aengaen, sal verbeuren eene halve aeme bier.

29. Item wie tot deken gecosen word, die sal gehouden sijn alwat die camere aengaet gaede te slaen op pene van het selve die camere goet te doen en sal het selve als zijn jaer uijt is, aenden toekomende deken met kennis daer van te nemen, overleveren.

30. Item zoo wie vander gesellen te kermisse als men Sint Jan omdraegt niet en compareert op die caemer om te samen met die andere gesellen in die processie te gaen, ten waer hij sijne noodzakelijke redenen te kennen gegeven hadde aen den deken, dan sal hij volstaen met eenen eenderen in sijne plaetse te stellen of anders verbeuren eenen gulden Brabants.

31. Item soo wanneer iemand van die schuttergesellen mankeert als men op H. Heylig Sacramentsdag die processie gaet te compareeren, sal verbeuren als boven.

32. Item op Sint Sebastiaensdag sullen die gesellen gehalden sijn te doen celebreren eene misse en zoo wie van den gesellen niet en compareert, en niet ten offer gaet gelijk die andere, sal verbeuren eenen gulden Brabants.

33. Item soo wanneer iemanden van den schuttergesellen, hij oft sijne huijsvrouw comt aflijvig te worden, sullen die gesellen gehalden wezen voor den aflijvigen eene misse te doen doen, en wie van den gesellen niet en compareert als hem de weeke te vorens gedaen is om die misse te hooren, sal verbeuren eenen gulden Brabants.

34. Item daer en sal niemanden eenige kinderen op die camere of op die bergen brengen ten waere zij soo cleijn waeren dat sij niet en costen gaen, op pene van ieder reijse te verbeuren tien stuyvers.

35. Item of daer eenige diergelijke pointen oft fauten in dies onse carten niet uijtgedrukt tusschen die bergen of op die camere gebeuren sullen voor koning, deken en raed den voorscreve camere geslicht worden.

36. Item of daer iemanden van den schuttergesellen waren die deze voorss. caerten of pointen niet en wilden onderhouden of obedieren, noch ook en wilden sijn amenden voldoen volgens sijn misbruik sal den coninck, deken en raed voorss. sig versaemen en ordineren dat men alsulke geselle sal panden ende voirder sal men den pand dragen ten dekens huijse, alwaer hij acht dagen sal staen, en soo hij niet gequeten en word, soo sal den deken den pand verkoopen en soo sal hij ook acht dagen staen van dien den

pandt koopt en ist dat hij zynen pand niet en quijt binnen die acht dagen, soo voorscreven is, sal den pand verloren zijn en blijven.

37. Item wie van der gesellen op die camere of bergen verbeurt eene wiekende wonde, sal verbeuren tot profeyjt van die camere vijftien guldens Brabants.

38. Item soo wie verbeurt eene suiypende wonde sal verbeuren 10 gulden Brabants.

39. Item soo wie van den gesellen tusschen die bergen met den handboge spelende iemand met sijnen peijl lichtelijk of deerlijk quetsten, en hij dat niet gebeteren en conde, noch ook uijt geene erge moede en dede, sal vrij wesen en ongemolesteert, mogen hem onnoosel van betoenen en voorders dat hij behoerlijken heft geroepen, dat ieder hem kan wachten als hij gaet schieten.

40. Item sullen allen schuttergesellen soo lang als sij op die camer zijn, vrij wesen van alle onnoozele ongelukken, te weten of iemanden, sij of haere kinderen bij ongelijk van boom oft wagen of diergelijke pointen quamen te verongelukken, soo verre dat zij cunnen betoonen dat het zelve onnooselijk is geschiet.

41. Item soo sullen alle schuttergesellen die tegenwoordig op onse camere zijn oft noch mogten comen gevrijt zijn oft gevele, dat Godt verhoijden wille, die selve gesellen, haer of haere kinderen van ongeluk, verdrinken of van den viere van het leven totter doot quame, alsoo die schult niet gelegen sij in arglist.

Dese voorschreven privilegien ende vrijdommen deur het bidden der dekens, conink en raedt en gemeene schuttersgesellen, involgens die gunste van mijne vooralders, gunne die die selve en consentere aen alle onse gesellen van onse camere of gulde van Bilrevelt en aen ieder een die noch mochten op die selve comen, en dat soo lange als zij daer op zijn, en onze voorscreven camere helpen ende halden en niet langer, gegeven den vijfdien februarius 1658 en was onderteekent Christophorus Copis, heere van Bilrevelt.

Ita concordat cum originali quod attestor

En was voorders onderteekent Egidius vander Borch notarius publicus in fidem per copiam subst.

Geteekent Laur. Hubar notarius apostolicus et immatriculatus, per copiam

Copie in fidem substit.

1769

Wy Hieronimus Theodorus Copis, heere der vryheerlykheyd Bindervelt etcetera accorderen dese voren geschrevene privilegien ende vrijdommen deur het bidden en suppliceren van coninck, deken en raet met alle gemeene schuttersgesellen van de vrygulde van Saint Sebastiaen binnen onze jurisdictie Bindervelt, deur die getrouwe

---

dinsten aen ons altijd betoont en achtervolgens die gunste van onse vooralders, verleene en consentere aen alle onse gesellen van onse vrijcamere of gulde van Binderveld end aen ieder een die noch mochten op die selve comen, en dat soo lange als zij daer op zijn en onze voorss. camere helpen onderhouden en niet langer, ordonneerende wel expresselijk alle bovengenaemde punten wel strictelijk geobserveert te worden. Aldus gedaen op ons casteel van Binderveld den eersten zondagh naer bloeken paeschen des jaers 1679, alles onder onse, en des conincks, deken en raedts ordonnantie.

En was onderteekent Jerome Theodore Copis, seigneur de Binderveld.

Ita concordat cum originali, quod attestor etc. erat deinde signatur Egidius vanden Borch notarius publicus, in fidem per copiam subst.

Quod attestor

Laurentius Hubar notarius apostolicus et immatriculatus, per copiam copia in fidem subst.

1769.

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampslaan 4
3500 Hasselt